

LIGHT IMPRISONED

af Klaus Møller-Jørgensen

Anders Nordentoft (f. 1957) har komponeret siden de tidlige teenageår. Faderen var organist og inspirerede tidligt sin søn til at lære noder og skrive sin egen musik ned. Anders Nordentoft spiller guitar, violin og klaver men betragter i dag ikke sig selv som udøvende musiker. På musikkonservatoriet i København studerede han først violin inden han tog diplomeksamen i komposition hos Ib Nørholm og Hans Abrahamsen i 1987. Desuden gennemførte han solistuddannelsen i komposition ved Det Jyske Musikkonservatorium hos Per Nørgård.

Siden konservatorieårene har Nordentoft primært arbejdet som freelance komponist. I et par år underviste han selv ved konservatoriet i København i komposition og instrumentation. Nordentoft har modtaget Carl Nielsen prisen i 1997 og Edition Wilhelm Hansens Komponistpris i 2002.

Værklisten omfatter lidt over 50 titler, heraf 5 orkesterværker og 7 værker for stort ensemble/sinfonietta. Nordentofts suverænt længste værk, og hans hovedværk i det hele taget, er det musikdramatiske stykke *On This Planet* (2002), der spiller godt og vel en time og er skrevet for kammerorkester og baryton. Han har også skrevet for kor og for solister i forskellige sammenhænge. Dermed har Nordentoft skrevet musik i stort set alle genrer.

Gennembrudsværket *Entgegen* fra 1985 er præget af en fremadstræbende pågåenhed, som generelt karakteriserer de tidlige værker fra 80'erne. På nærværende CD kan man fornemme tendensen i *Katedral* (1986) og i den første af de to satser af *Moment* (1989). Den anden sats peger derimod frem mod 90'erne, hvor Nordentoft i højere grad bevæger sig i et mere drømmeagtigt toneunivers, som det f.eks. kan høres i *Light Imprisoned* (1996/98) og til dels i *Atrani* (1991). I hovedværket *On This Planet* (2002) er det som om Nordentoft samler trådene, værket er først og sidst karakteriseret ved en utrolig mangfoldighed af stilarter og virkemidler, som går langt ud over hvad der er normen, selv i nutidig musikdramatik. I 00'erne er Nordentoft ellers stadig primært koncentreret om at skrive mere indadvendt musik, som eksempelvis *HillShapes–WindStillness* (2000). Men der er udtagelser som den ganske pågående *Pointed Out* (2006), lige som *Dance of Separation* (1998) skiller sig ud fra hovedtendensen i 90'erne. De seneste ca. 10 år er helt domineret af værker for soloinstrumenter eller mindre besætninger, og en del af Nordentofts nyeste musik er endnu ikke opført.

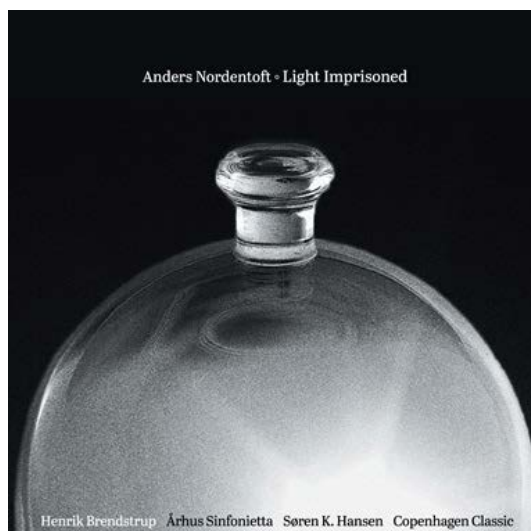
Nordentoft er ikke en voldsomt produktiv komponist. Han fortæller at han typisk improviserer musikken frem ved klaveret eller i hovedet, leger med materialet og prøver at fange det på nodepapiret. Arbejdsprocessen er meget intuitiv og tager ofte lang tid. Dog er han efter kraftpræstationen med *On This Planet* knap så omstændelig som tidligere, mener han selv.

Komponistkollegaen og forfatteren Karl Aage Rasmussen har peget på det flertydige og det delvist skjulte som noget af det mest karakteristiske hos Nordentoft. Hvilket han godt selv kan genkende. Det ligger allerede i værktitlerne, som altid betyder meget for ham, om end de ikke skal forstås som et decideret program. Snarere som antydninger. F.eks. i *Pointed Out*, hvor materialet er hakket op i dele eller punkter, der samles til sidst, og hvor de enkelte dele samtidig fremhæves hver for sig i forhold til resten. Det kan også fornemmes i et værk som *Dance of Separation*, hvor noget statisk desperat forsøger at trænge igennem over for noget dominerende aggressivt.

Værkerne

Light Imprisoned (1996/98)

Værket kan med god ret kaldes en cellokoncert. Ensemblet er en sinfonieta, altså i princippet et fuldt symfoniorkester, men kun med ét instrument på hver stemme (plus klaver). Værket er skrevet til Henrik Brendstrup og Athelas Sinfonietta Copenhagen.

Cellokoncerten indledes og afsluttes med en slags kadence for solocelloen alene. Værket er opbygget som en stor bue, kadencerne i start og slut er tæt forbundet og minder en del om hinanden. Mellem de to kadencer udspiller der sig en inderlig elegi for cello og ensemble.

Et centralt element er celloens brug af de ekstremt lyse flageolettoner, især i ydersatserne. Det er som om celloen hele tiden forsøger at komme opad, udad – men det lykkes aldrig helt. Lyset er fanget i materien, i instrumentet. Til gengæld stråler det i den elegiske midtersats.

1. sats begynder med at celloen afsøger et tonalt rum omkring tonen ges, som den vender tilbage til seks gange i træk. Med akkordbrydninger og stadig større spring går den længere og længere ud i sin søgen, indtil den falder til ro og dvæler ved nogle tyste flageolettoner, for til sidst at havne på det dybe g.

Med 2. sats sætter ensemblet pludseligt og voldsomt ind med en klangfuld akkord, som sætter celloen i gang med en lang, udsponet elegisk melodi; en *Lied ohne Worte* med stor intensitet og klangskønhed og lange liggetoner. Ensemblet farver rummet omkring melodien med ekkoeffekter og stor klangrigdom, bl.a. med klokkespil og vibrafon. Et stykke inde i satsen er der lidt regulært vekselspil mellem solisten og enkelte andre instrumenter, men grundstemningen af en smuk cello-elegi omkranset af farverige akkorder bevares gennem hele satsen.

3. sats begynder med en række stillestående molagtige akkorder i orkestret, som vipper frem og tilbage, indtil celloen sætter ind igen, griber fat i tonematerialet og breder det ud i akkordbrydninger, der leder tanken tilbage på 1. sats. Ensemblet forsvinder lige så stille, og celloen er tilbage i 1. satsens springen rundt og herefter falden til ro i en tyst stemning med flageolettoner, for til sidst at klinge stille ud på en enkelt tone – det samme dybe g som i 1. sats.

Dance of Separation (1998)

Værket er for strygesekestret (2 violiner, 2 bratscher og 2 celli) og bruger materiale fra orkesterværket *Blindness Dance*, ligeledes fra 1998. Titlens ordsammenstilling faldt Anders Nordentoft over i en tekst af Elias Canetti, og han blev som i mange andre tilfælde fascineret af ordene i sig selv. Værket handler om det brud, der gemmer sig i modsætningen mellem ordene dans, som udtryk for samhørighed, og adskillelse.

Det dansante kommer meget direkte til udtryk ved at værket er ekstremt rytmisk prægnant. Der er over lange stræk en gennemgående fast puls, som de melodiske figurer i et vist omfang forskyder sig hen over, men uden at antaste den faste puls. I begyndelsen kan man få den ide, at man skal til at høre en fuga i Bach-stil, alle 6 strygere spiller det rytmisk prægnante tema helt unison – men der kommer aldrig en modstemme. Da stemmerne efter de første 15 takter endelig deler sig er det blot for at blive til tætte akkorder, der stadig følges ad rytmisk, mens intensiteten sættes i vejret. Der er noget makabert over det hele.

Men der er også en underliggende modsætning, som prøver at bryde igennem. De dybe strygere forsøger at skille sig ud med liggetoner eller akkorder. Det lykkes ikke i første omgang. Men efter et særlig intenst sted, som Nordentoft selv betegner som brutalt og grotesk (og som kan minde om den berømte badeværelsesscene i Hitchcocks *Psycho*), indtræder der et pludseligt skifte i musikken.

Nu kommer en længere periode, hvor noget mere statisk står over for det rytmisk prægnante. Toner og akkorder sættes an og breder sig som ringe i vandet blandt nogle af instrumenterne, mens andre stædigt holder fast i de rytmisk markante figurer. Langsomt startes pulsen op igen, først af en cello der slår på strengene, til dels med buens træ, og til sidst er alle tilbage i dansens makabre puls igen. Med ét stopper hele menageriet, og de to celloer får lov til at improvisere frit, men kun ved at spille "sul ponticello", dvs. helt tæt på broen, hvilket bl.a. giver en maskinel, forvrænget klang. Den rytmisk prægnante dance macabre er slut, tilbage står blot et vrængbillede af dens modsætning.

Katedral (1986)

Mens Anders Nordentoft endnu studerede komposition på konservatoriet i København, skrev han dette stykke for solocello på opfordring af studiekammeraten Henrik Brendstrup, der uropførte værket ved sin debutkoncert fra konservatoriet samme år.

Nordentoft ser celloen som en katedral. I modsætning til violin og bratsch har celloen en stor, rummelig, sonor klang. Den indeholder voldsomme modsætninger og kan både spille meget kraftigt og meget svagt, og både meget aggressivt og fysisk og meget sart og sfærisk. Med *Katedral* står vi nærmest inde i det store instrument og får indblik i de enorme muligheder, fra småpludrende forsiringer over lange linjer, der som søjler mødes og krydser hinanden, til store kupler af klang og rum.

Stykket former sig som én lang bevægelse, der både begynder og slutter meget svagt, men som ind imellem kommer ud i voldsomme ekstremer. Det indledes med at celloen lige så stille indtager et stadig større (tone)rum. Rummet bliver efterhånden voldsomt udvidet, og ekstremerne afløser hinanden via nogle voldsomme skift. Helt fra starten bruger solisten

masser af glissando, og efterhånden kommer stadig flere forskellige spilleteknikker og effekter i brug, f.eks. tremolo og flageoletter. Værket er kort og godt en tour de force ud i celloens vidtfavnende muligheder, bundet sammen af en dramaturgi, der fører os vidt omkring.

Pointed Out (2006)

Pointed Out er skrevet for fire ret forskellige instrumenter (klarinet, violin, cello, klaver), som mødes på kryds og tværs og giver stafetten videre til hinanden fra sats til sats, indtil alle samles i sidste sats. Der er i alt seks satser, ganske korte, som bid for bid afdækker eller samler stumperne til det, vi skal opleve til sidst. Hver af de fem første satser påpeger eller understreger således et del-element til den sidste sats.

I: Cello og klarinet præsenterer det rytmisk markante motiv, som alle samles om i sidste sats. De to deler motivet mellem sig og spiller på skift en lille stump hver. Det giver et abrupt udtryk. Violin og klaver kommer lige antydningvis med til sidst, op til at de selv overtager scenen i II.

II: Tempoet sættes voldsomt ned, til gengæld er både klaverets akkorder og violinens melodik meget ekstreme og ekspressive. Klarinetten overtager kort violinstemmen, men klaveret runder satsen af alene med arpeggioer og fortsætter over i III.

III: Et ganske kort stykke for soloklaver, med guirlander og forsiringer i én lang, faldende bevægelse. Antydninger af en pizzikeret cello lægger op til IV.

IV: For solo cello, i langsomt tempo, først pizzikeret, herefter med bue. Et stigende aktivitetsniveau bliver fulgt af en stigning fra dybden til højden.

V: Klarinetten overtager (en oktav under) celloens afsluttende tone og markerer en ganske kort overgang til VI.

VI: Den store symbiose, hvor alle delelementer samles, først med en unison gennemspilning af motivet fra I. Klaver og klarinet skiller sig ud og genoptager vekselspillet fra I, og så følger på skift flere elementer fra de tidligere satser, bearbejdet og sat sammen på nye måder, indtil det hele falder til ro og rundes af med en kort reference til start-motivet i klaveret.

Atrani (1991)

Anders Nordentoft er selv violinist og skrev dette værk for soloviolin til den internationale Carl Nielsen violinkonkurrence i 1991 i Odense. Titlen henviser til en italiensk by ved Amalfi-kysten syd for Napoli, smukt beliggende op ad en klippe. Vandet med det fluktuerende lys, de eksotiske dufte og de stejle klipper klinger med et sted bag musikken; men det er primært en etude, et "øvelsesstykke" på højt niveau, som solisten skal brillere i, lidt lige som Bachs partitaer. Nordentoft eksperimenterer her (og i andre værker, for andre strygere) med vor tids nye spilleteknikker og søger mod en ny form for polyfoni med flere samtidige, modsatrettede stemmer på det ene melodiinstrument.

Langt udtrukne vibrerende toner folder sig ud i hurtige akkordbrydninger og bringer lytteren rundt i forskellige tonaliteter og bringer samtidig en række forskellige teknikker og effekter i spil som f.eks. glissando og flageoletter. Efter en længere tour de force bryder der til sidst en mere klar melodi igennem og ud af dette inferno af tekniske finesser.

HillShapes-WindStillness (2000)

Værket er nærmest et solostykke for bratsch, med klaveret som en filigranagtig og meget tyst følgesvend. Bratschen er det ubestridte centrum og tegner konturerne af værket. Klaveret er et næsten irrationelt, lidt halvtildigt element, der blafrer stille i vinden. Ud over at spille svagt spiller klaveret også i et meget højt leje, to oktaver over det noterede; når man endelig lægger mærke til det, minder det om sarte asiatiske klokker eller måske om regndråber.

I bratschen hører man grundlæggende én lang linje hele vejen igennem, med en masse brud og bump og forskydninger undervejs. Måske kan man forestille sig en bakkekam i det fjerne med flimrende konturer.

Bratschstemmen er i starten centreret om få, udvalgte toner, der typisk får lov at klinge et stykke tid hver. Vha. drejenoder, hurtige løb, triller m.m. kredser bratschen omkring disse få kernetoner. I de første par fraser er tonen as i centrum, med fornemmelsen af en nedadgående modstemme; senere kommer andre toner i fokus.

Efterhånden bliver bratschen mere aggressiv, der kommer perioder med voldsom ekspressivitet, solisten spiller glissandi og får i strengene. Der kommer også større udsving i linjeføringen og en hyppig og hurtig vekslen mellem meget svagt og meget kraftigt. Musikken ånder; fra de voldsomme udbrud kaster den sig ned i stilheden, indtil den ryger op igen i næste udbrud.

Til sidst er det som om bratschen taber pusten og langsomt ånder ud for at overlade scenen til det filigranagtige klaver, der stille flagrer rundt i vinden for til sidst at forsvinde ud i den blå luft, i det helt høje register.

Moment (1989)

Lige som *Pointed Out* er *Moment* skrevet for klarinet, violin, cello og klaver. Værket falder i to væsensforskellige dele, som alt efter temperament kan karakteriseres med forskellige metaforer såsom maskulin/feminin, hektisk/meditativ, nutid/evighed osv.

Første del er stærkt punktuelt musik, flagrende, myldrende, kriblende. Klarinetten søger hele tiden hen mod en bestemt tone – et bestemt punkt – som markeres med et kort men meget kraftigt anslag. Klaveret følger efter som en slags ekko, også meget punktuelt i sit anslag. De to strygere spiller en ganske tilbagetrukket rolle, primært som en farvning af klarinetten eller som en understregning af det punktuelle vha. pizzicato og markerede anslag. Det hele kulminerer i en voldsom kakofoni.

En lang klarinettone markerer overgangen til den helt anderledes anden del. Tempoet ryger voldsomt ned og klaveret overtager hovedrollen. I første omgang er det helt alene, med langstrakte akkorder bestående af ganske få toner. Det er svært at opfatte en egentlig melodi eller retning i musikken, der er snarere tale om en tilstand. Klarinetten – og i mindre omfang strygere – sætter ind igen hen mod slutningen, uden at karakteren ændres, de spiller ind i den samme stemning, overvejende med lange liggetoner. Til sidst svulmer klarinet og strygere kortvarigt op og stykket klinger ud med en meget åben klang i et meget højt og lyst toneleje.

Klaus Møller-Jørgensen er musikjournalist, freelance programmerarbejder i DR og arbejder desuden som informationsmedarbejder på Det Jyske Musikkonservatorium.